

Intervju

Monika Močnik

Z A ENEGA NAJVIDNEJŠIH SLOVENSKIH FOTOREPORTERJEV iz druge polovice 20. stoletja ter dolgoletnega sodelavca *Dnevnika* in *Nedeljskega dnevnika* Marjana Cigliča so pravili, da je »človek s stotimi življenji«. Preživel je drugo svetovno vojno, Goli otok in osebne tragedije. Veliko je videl in doživel tudi v vlogi fotoreporterja, kar je bilo zanj način življenja. S fotografijami je popisoval svoj čas, vse od politike, kulture, gospodarstva do športa, vsakdana in številnih akcij *Dnevnika* in *Nedeljskega dnevnika*.

Od blizu je ovekovečil Tita, državniški obisk Haileja Selassieja, Richarda Nixona, fotografiral prvi jugoslovanski festival jazza, rušenje Jakopičevega paviljona, posledice uničujočega potresa v Skopju leta 1963, koncert Louisa Armstronga v Hali Tivoli, Posavsko štehanje, prve novorojenčke v novem letu ... Njegov bogat opus, ki je dragocen dokument preteklega časa in življenja, je naša časopisna hiša ob 50-letnici izhajanja *Dnevnika* leta 2001 podarila Muzeju novejši in sodobne zgodovine Slovenije. Ob letošnji 100. obletnici rojstva Marjana Cigliča so v muzeju zasnovali pregledno razstavo o življenju in delu legendarnega fotoreporterja. V Cekinovem gradu so jo pod naslovom *Marjan Ciglič – Mojster za vse čase* odprli 12. junija, avtorica razstave je zgodovinarica in muzejska svetovalka dr. Monika Močnik.

Cigličev fond z okoli 300.000 fotografijami je obsežen in raznovrsten dokument druge polovice 20. stoletja. Njegovo vizualno popisovanje, kot poudarjate, predstavlja pomembno nacionalno kulturno dediščino. Cigličev opus je resnično izjemen, ne samo zaradi obsega, temveč tudi zaradi kakovosti fotografij, kaj vse je ujel v svoj objektiv. Fotografiral je vse od prizorov vsakdanjega življenja, običajnih kmečkih opravil, obedovanja in drugih detajlov načina življenja do pomembnih državiških obiskov in prelomnih političnih, kulturnih in drugih družbenih dogodkov. Pokrival je vse vidike v življenju Slovencev, zato njegov fond predstavlja kroniko celih 40 let, ko je delal kot

Cigličev obrambni mehanizem je bil humor. Ne glede na to, kaj vse je v življenju preživel – in videl je veliko smrti – je bil zelo pozitivno naravnan.

fotoreporter v časopisni hiši *Dnevnik*. Zaposlil se je januarja 1957, in čeprav se je uradno upokojil leta 1983, je za *Dnevnik* in *Nedeljski dnevnik* delal, dokler je zmožil na pot in fotografirati, kar je bilo do leta 1997. Tako je bil predan fotoreporterstvu in urejanju gradiva, zato je tudi razstava zasnovana v prepletu njegovega življenja in dela.

Torej tako, kot je Marjan Ciglič živel in delal? Njegovo delo in življenje sta se močno prelivala in vplivala drugo na drugo. Fotoaparat je imel ves čas s seboj. Njegov moto je bil, da moraš biti kot fotoreporter v stalni pripravljenosti, kar se odraža tudi v njegovi fotografiji.

Pripravljenost fotoreporterjev je v času analogne fotografije pomenila, da so imeli

Neža Mrevlje
FOTOGRAFIJA
Tomaž Skale

K razvoju fotoreporterske službe na Slovenskem je prispeval čas druge svetovne vojne, ko je imela fotografija kot pričevalka pomembno vlogo, partizanske enote so za fotografiranje izdale tudi pravilnike in smernice. Med vojno je bil Ciglič s fotografijo povezan le posredno.

Ko se je pri nas leta 1941 začela druga svetovna vojna, je Marjan Ciglič delal kot vajenec v fotografskem studiu Franca Juga, ki ga je vzel zaradi njegovega risarskega talenta, kar je bilo tedaj pomembno za retuširanje, in se je nato pri njem izučil za fotografa. Med vojno je moral Ciglič na zahtevo nacistov v Jugovem ateljeju večino časa razvijati njihove fotografije. Kljub strogemu nadzoru in tveganju se je povezal s Francem Trojarem, enim prvih aktivistov v Kranju, in na skrivaj reproduciral okupatorjeve fotografije ter jih predajal partizanski obveščevalni službi. Zaradi okrutnih prizorov na vojnih fotografijah, polnih smrti, je nekoč zapisal, da je v tistem obdobju za nekaj časa izgubil ljubezen do fotografije. K temu je prispeval tudi dogodek, ko je moral prav tako po naročilu nemških okupatorjev fotografirati prvo obešenje talca Milorada Štosića v Kranju. Ni vedel, kaj gre fotografirati, povedali so mu le, kdaj in kam naj pride, kjer se je soočil z nacisti, ki so ubili partizana. Grozno, a tehnično in v širšem kontekstu bi lahko rekli, da je ta posnetek prva Cigličeva reportažna fotografija.

Kako krut dogodek.

Ki ga je zelo pretresel. V ateljeju je ugotovil, da so bili od devetih posnetkov le trije uporabni. Po travmatičnem dogodku je bruhal v temnici kar na tla. Imel je komaj 17 let, ko se je to zgodilo. Leta 1943 je bil nato prisilno mobiliziran v nemško vojsko, od koder je po enajstih mesecih, ko mu je uspelo dobiti dopust, dezertiral in se pridružil partizanskim enotam.

Pri partizanih ni fotografiral zaradi pomanjkanja fotoaparata?

Tako je, zaradi pomakanja fotoaparata in materiala za fotografiranje je naredil samo nekaj posnetkov svoje Prešernove brigade, poleg tega so ga v partizanih poslali v boj s težkim orožjem, saj so ga v nemški vojski v

Sankanje je priljubljeno pri vseh generacijah. December 1960.

se je namreč srečal kot zapornik in kot fotoreporter.

Po vojni je prosil za demobilizacijo in se vrnil v fotografske vode. Poslali so ga v cono B na Primorsko, kjer so potrebovali politične delavce, da so prebivalce navduševali za priključitev k Jugoslaviji. V Vipavi je poleg svoje politične aktivnosti delal kot pomočnik v fotografski delavnici Foto Jež, dokler ni v Ajdovščini ustanovil fotografskega podjetja Foto Ajdovščina. Zaradi priključitve Primorske leta 1947 k matični državi je bila potreba po fotografskih delavcih velika, saj so izdelovali portrete za nove dokumente. Čez čas so ga premestili v Ljubljano, kjer je nadaljeval svoje fotografsko delo, dokler ga niso leta 1949 proglasili za informbirojevca. Obtožili so ga, da je bil kot član Komunistične partije in sekretar partijske celice KPS podjetja Fotolik pasiven in kritičen od oblasti. Ko se je preselil v Ljubljano, so mu obljubili stanovanje za družino, kar se ni zgodilo, zato naj bi v neki situaciji komentiral, da ni pravično, da imajo nekateri ministri in predsedniki velika stanovanja in vile, medtem ko delavci živijo

Z Golim otokom se je nato ponovno soočil v osemdesetih letih.

O Golem otoku se v Jugoslaviji zelo dolgo ni smelo govoriti in tiste, ki so prišli od tam, so zelo pazljivo spremljali. Če so molk prekršili ali delali kaj, kar se je smatralo za protidržno delovanje, so šli nazaj; to so bili dvomotorci, s katerimi so še posebno kruto ravnali. V Arhivu Republike Slovenije sem našla dokument o Marjanu Cigliču iz tega obdobja, v katerem je zapisano, da ni politično aktiven, ker je zelo zaposlen kot fotoreporter. V osemdesetih letih je Goli otok vstopil v javni diskurz in leta 1988 je David Tasić napisal knjigo *Leševi s Golog (Trupla z Golega)*. Predstavitev knjige je imel v lokalni Pri Amerikancu pod Ljubljanskim gradom, kamor je Ciglič odšel službeno. Isto leto je kot fotoreporter odšel tudi na Goli otok, ko so zapor na njem ukinili in razmišljali, da ga spremenijo v turistično točko, ter so zato organizirali novinarski obisk. Novinar Nikola Damjanić, s katerim sta šla, mi je rekel, da Ciglič nad odhodom ni bil ravno navdušen. O Golem otoku je menda zelo redko govoril. Na

Fotografije prinašajo pogled v preteklost in zavedanje v sedanjost

s seboj dva fotoaparata – ne samo zaradi drugačnih objektivov, temveč tudi zato, da ne bi zaradi zamenjave filma morda zamudili kakšnega ključnega trenutka.

Tudi o tem so morali fotoreporterji v Cigličevem času razmišljati. So pa njegovi sodelavci poudarili, da pa je bil Ciglič mojster v tem, da je lahko v samo nekaj posnetkih naredil celo reportažo. Takoj je naredil dobre fotografije in ni bilo potrebe, da bi za vsak primer naredil še kakšne dodatne posnetke. Fotografije je vedno tudi sam razvijal. V njegovem obdobju so bile v časopisni hiši *Dnevnik* tri temnice, ena je bila za razvijanje negativov, druga za barvne fotografije in tretja njegova.

Ko govorimo o Cigličevem vizualnem popisovanju 20. stoletja, ki je nastajalo pod okriljem časopisne hiše *Dnevnik*, je v njegovem opusu mogoče slediti tudi njegovi avtorski, socialni noti?

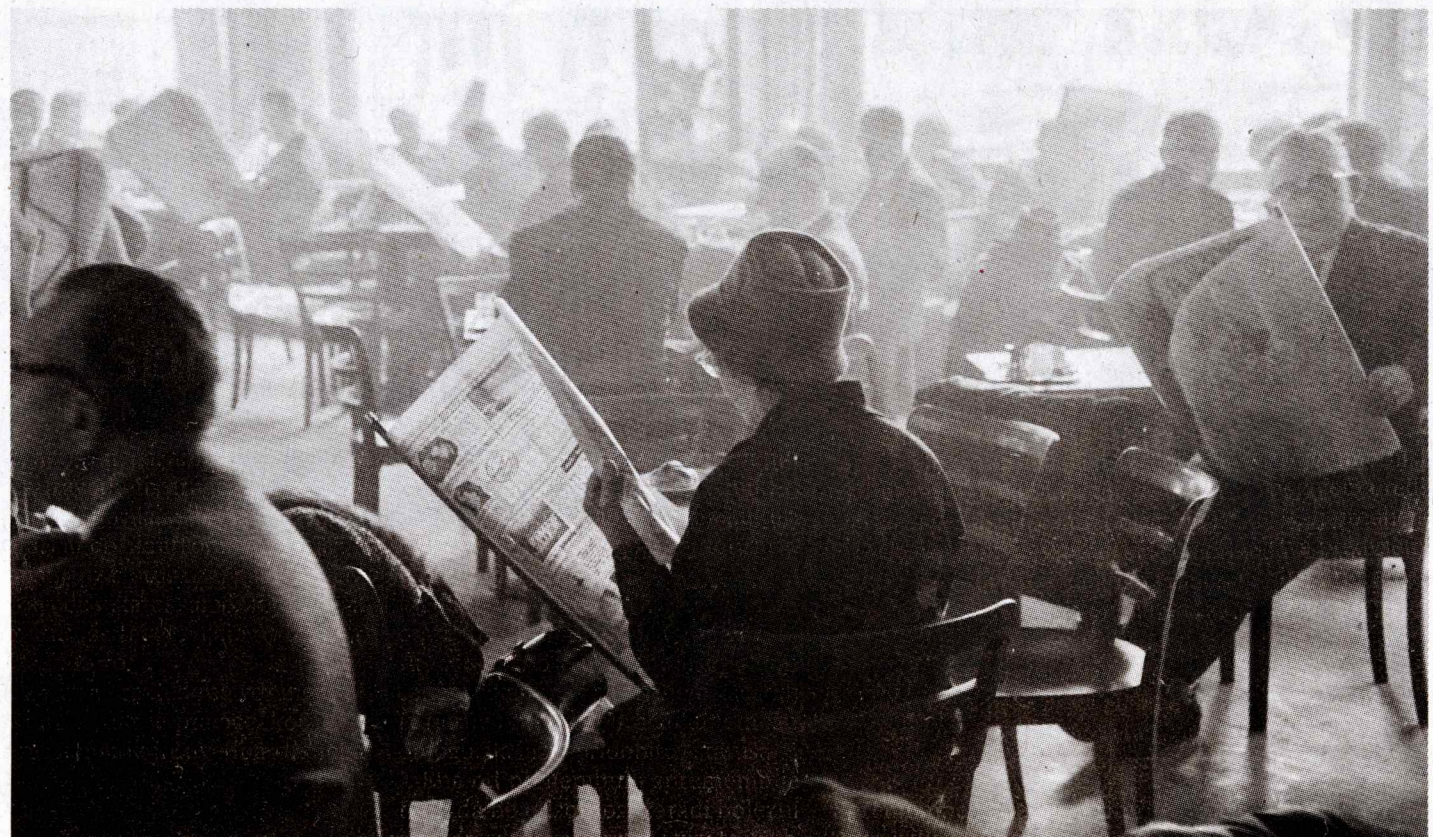
Marjan Ciglič je bil povsod in vse njegove fotografije so dobre, ampak najbolj ga začutiš pri preprostih ljudeh in motivih vsakdanjega življenja. Pogosto in rad je fotografiral ljubljansko tržnico. Šel je pozdravit branjevke, z njimi poklepetal, jim prinesel fotografije, na katerih jih je ovekovečil, in naredil nove posnetke. Rahločutno je fotografiral Dnevnikove dobrodelne akcije, recimo Iskrice v žalostnih očeh, in delal reportaže o Romih. Nekdanja novinarka Nada Mavrič, s katero sta veliko delala na terenu, je rekla, da je imel velik občutek za ljudi in situacije. Ravno zato so njegove fotografije tako pristne, saj je znal ljudi ujeti v pravem trenutku.

tem izurili, tega ni znal vsak. V partizanih je Ciglič veliko risal, največkrat soborce, risbe pa je prispeval tudi za glasilo čete.

Po vojni se je v njegovo življenje in delo ponovno vpisala zgodovina. Z Golim otokom

v natrpanih stanovanjih in komaj pridejo skozi mesec. Poleg tega naj bi še dejal, da mu ni jasen spor med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo. Izključili so ga iz KPJ, kmalu je sledila še aretacija in so ga za enajst mesecev poslali na Goli otok.

novinarskem ogledu se je izkazalo, da imajo v skupini s Cigličem pričevalca, ki je doživel najtršo fazo Golega otoka. Bil je tudi v eni od prvih skupin, ki je ob prihodu morala skozi špalir, v katerem so morali sodelovati vsi kaznjenci, ki so bili takrat na otoku. Nekateri

V kavarni

so se nad prišleki fizično in psihično znašali, spet drugi so sodelovali samo toliko, da nato sami niso imeli težav zaradi nesodelovanja.

Pravite, da je redko govoril o Golem otoku?

Menda zelo redko. Večina tistih, s katerimi sem se pogovarjala med raziskovanjem, mi je rekla, da ni povedal nič ali pa zelo malo, nekaj pa jih je reklo, da je povedal kakšne specifične stvari, kot na primer, kako je bilo, če si bil bojkotiranec, s katerimi so delali še posebno kruto. So mi pa vsi dejali, da je bil Cigličev obrambni mehanizem humor. Ne glede na to, kaj vse je v življenju preživel – in videl je veliko smrti – je bil zelo pozitivno naravnani. Tako je recimo sodelavcem, ko so ga poleti vprašali, kdaj gre na dopust, odgovoril, da je že bil eno leto za vse dopuste skupaj. »Bil sem na Havajih,« je dejal, saj so Golemu otoku tudi tako rekli.

Čeprav je bil na Golem otoku, kot fotoreporter ni imel nobenih omejitev?

Nikoli, kot tudi ne, ker je bil prisilno mobiliziran v nemško vojsko. Prisilni mobiliziranci so si lahko uredili status žrtve vojnega nasilja šele v devetdesetih letih, do njih pa so bili marsikje nezaupljivi. Ciglič ni imel nobenih tovrstnih težav, kot tudi ne med partizani, kamor je prebegnil iz nemške vojske. Kot fotoreporter je nato večkrat fotografiral predsednika Tita in različne državniške obiske. V intervjujih so mi pripovedovali, da naj bi Ciglič celo vedel, kdo ga je prijavil za informbirojevca, in da se je z njim prek službe nekoč celo srečal. Kar naj bi komentiral, da je sam to obdobje življenja pustil za sabo, ta človek pa bi moral sam izprašati svojo vest.

Na Cigličevih fotografijah lahko pogosto vidimo svet, ki ga ni več.

Res je, kar velja recimo že za nekatere poklice, ki jih danes ni več, med njimi perice, ki jih je upodobil, kot tudi kolporterje, to je prodajalce časopisa na ulici, in druge. Nekateri poklici so se le posodobili, med njimi so tudi taki, ki so za nekaj časa izginili in so danes spet aktualni, kar recimo velja za brivce, ker je brada spet popularna. V tem kontekstu so zanimivi tudi prizori, ko delavci na Prešernovem trgu z lopatami kidajo sneg in ga odmetavajo na voz, v katerega je vprežen konj, pa tudi postreščki, ki na improviziranih lesenih prevoznih sredstvih vozijo prtljago. Zanimiv vidik, ki ga ponujajo Cigličeve fotografije, so tudi posnetki delavcev, ki na višini delajo brez kakršne koli varovalne zaščite, kar podobno velja tudi za prizore v različnih tovarnah, kjer varnostni standardi v primerjavi z današnjimi niso zagotavljali osnovnega minimuma. Cigličeve fotografije nam prinašajo pogled, s katerim lahko gledamo tako v preteklost kot tudi z zgodovinskim zavedanjem v sedanost. Njegovi posnetki so izredno komunikativni in prek njih še vedno živi z nami.

Kaj Cigličev fond pomeni v kontekstu celotne muzejske fototeke?

Fototeka hrani največjo zbirko fotografskega gradiva 20. in 21. stoletja v državi in zajema okoli 3 milijone originalnih posnetkov na različnih nosilcih. V muzejski fototeki Cigličev opus spada med enega najbolj obsežnih. Podobno bogat je tudi fond fotoreporterja in dolgoletnega urednika fotografije prav tako v časopisni hiši *Dnevnik Naceta Bizilja*, sicer pa se v fototeki hrani tudi gradivo številnih

Josip Broz - Tito in egiptovski predsednik Gamal Abdel Naser na Gospodarskem razstavišču. Ljubljana, junij 1960.

Prvo obešenje partizana v Kranju, prva fotografija Marjana Cigliča.

drugih priznanih fotografskih in fotoreporterskih imen.

Cigličev fond je živi del muzejske fototeke. Njegove fotografije so še vedno praktično v vsakdanjem obtoku.

Na zelo veliko razstavah se pojavljajo njegove fotografije. Če ne gre za retrospektivno razstavo posameznega avtorja ali razstavo, ki pokriva obdobje, v katerem ni fotografiral, potem je zagotovo vsaj ena Cigličeva fotografija del postavitve. Z njegovim delom se redno srečujejo različne sorodne institucije, muzeji, fakultete in posamezni raziskovalci ter študentje. Poleg tega tudi vedno več osnovnih in srednjih šol uporablja fotografijo kot zgodovinski vir.

Zgodijo pa se tudi takšne zgodbe kot ob letošnji razstavi *Sreča in veselje na fotografijah Marjana Cigliča*, ki je bila v njegovem letošnjem jubilejnem letu na ogled na ljubljanskem gradu, del pa je razstavljen tudi zdaj v predverju muzeja. Po februarjem odprtju na gradu sem prejela elektronsko sporočilo skupine nekdanjih sošolcev in sošolk, ki se je prepoznala na fotografiji, ki je vabila na razstavo. Na njej so maturanti iz leta 1990 in fotografija, ki je zakročila v javnosti, je portretirance spodbudila, da so se po dolgih letih dobili in si šli skupaj ogledat razstavo. Ciglič tako še vedno povezuje ljudi in v njih prek fotografij živi. Veliko se jih namreč prepozna v njegovih posnetkih ali se spomnijo določenih dogodkov in oseb.

Podobno se je zgodilo s fotografijo ladjedelnice v Šiški, ki je bila objavljena v *Dnevniku* v rubriki Porumenela fotografija. Rubrika je nastala kmalu po tistem, ko je časopisna hiša muzeju podarila Cigličev fond in se je med njima vzpostavilo dolgoletno sodelovanje. V rubriki je bila tedensko vse do leta 2020 objavljena Cigličeva fotografija, ki je upodabljala zanimive dogodke izpred petdesetih letih. Med arhivskimi fotografijami je bil v sodobnosti tako ponovno objavljen posnetek, kako je nekdanji mornar leta 1963 v Ljubljani gradil jadnico. Na muzejskem družbenem omrežju je fotografijo videla njegova vnukinja, ki živi v Avstraliji. Pisala nam je in povedala vso zgodbo o svojem dedku in njegovi jadnici. Tako se ob Cigličevih fotografijah še danes pletejo zgodbe in posnetki dobivajo tudi svoje epilogue.

Marsikdo v Sloveniji se je tako že srečal s Cigličevimi fotografijami ...

... vendar pri tem, da zelo veliko ljudi pozna njegove fotografije ali vsaj kakšno od fotografij, ne ve, kdo je avtor. Kar je še eden od razlogov, zaradi česar se mi je zdelo po-

V intervjujih so mi pripovedovali, da naj bi Ciglič celo vedel, kdo ga je prijavil za informbirojevca, in da se je z njim prek službe nekoč celo srečal. Kar naj bi komentiral, da je sam to obdobje življenja pustil za sabo, ta človek pa bi moral sam izprašati svojo vest.

membno, da na sedanji veliki razstavi v muzeju izpostavim njegovo življenje in osebnost.

S kakšnimi izzivi se srečujete kot skrbnica Cigličevega fonda?

Izzivov je kar nekaj, kar je razumljivo, čeprav moram poudariti, kako neprecenljivo je, da je bil Ciglič tako organiziran. *Dnevnik*i, v katere je med letoma 1958 – prvo leto dela na *Dnevniku* jih še ni pisal – in 1997 skoraj dnevno zapisoval, kaj je fotografiral, so izjemno dragoceni. Podatki o datumu, kraju, imenu ali kratkem opisu, kaj je na fotografiji, so nepogrešljivi, brez teh za marsikatero fotografijo ne bi vedeli, kaj je na njej, in bi bila na tak način izgubljena. Sistematično je urejal svoj fond in tako je večinoma vse filme, zvite v kolute, spravljaj v škatle, označene z datumom posnetkov. Zaradi tega poleg mojstra fotografije Marjan Ciglič velja tudi za pionirja arhiviranja in dokumentiranja fotografskega arhiva. Ne prej ne za njim nismo prejeli tako sistematično urejenega gradiva posameznega avtorja.

Smo pa v muzeju naredili zelo veliko delo s prepisom dnevnikov v računalniško razpredelnico. Poleg tega smo morali zaradi večje preglednosti in uporabe posnetke iz kolotov premestiti v mape, kar je vključevalo delo konservatorja, ki je trakove negativov izravnaval, nato pa smo jih narezali in spravili v arhivske srajčke ter nato v arhivske mape. Drugi izziv, ki je zahteval raziskovanje, je bilo recimo prepoznavanje posameznih posnetkov, ko je bilo na filmu ujetih več različnih nogometnih tekem v istem mesecu. Ne glede na vso urejenost zbirke je nekaj fotografij kljub vsemu pod kategorijo »neopredeljeno«. A to je majhen del. Cigličevi dnevnik so poleg njegovih fotografij kot tudi nekaj osebnih predmetov predstavljeni na razstavi.

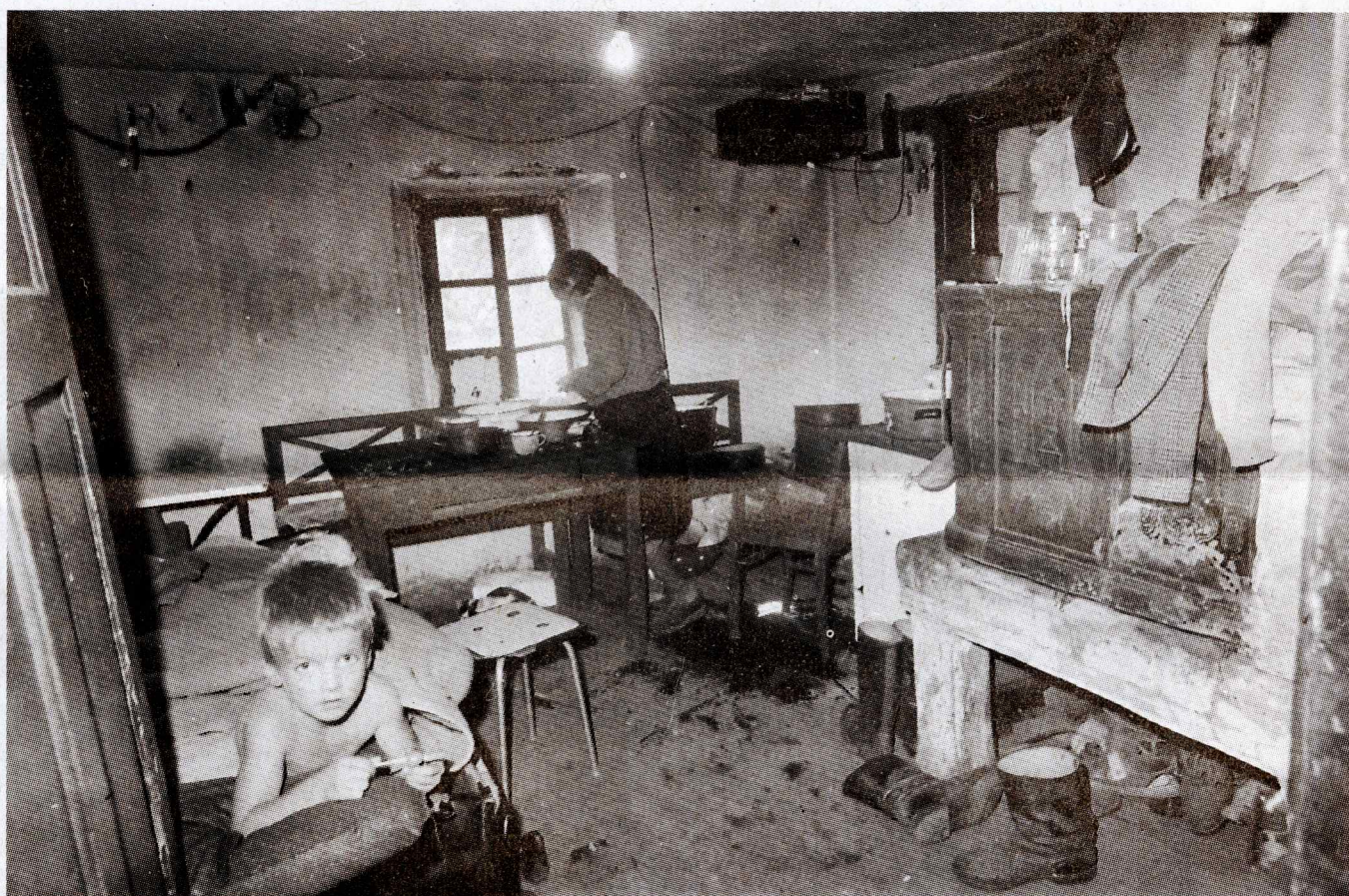
Otroci so se razveselili prvih snežink. Ljubljana, februar 1961.

Otroci so se znašli tudi brez koša. September 1963.

Čiščenje snega s pločnikov na Čopovi ulici. Ljubljana, marec 1976.

Dobrodelna akcija Iskrica v žalostnih očeh je pomagala številnim družinam. Pomoči potrebna je bila tudi družina iz Šentjurja. September 1992.

Postreščki prevažajo veliko blagajno (kaso). Ljubljana, januar 1966.

Prevoz pletenih zabojev in pohištva. Avgust 1961.

Ko se je preselil v Ljubljano, so mu obljubili stanovanje za družino, kar se ni zgodilo, zato naj bi v neki situaciji komentiral, da ni pravično, da imajo nekateri ministri in predsedniki velika stanovanja in vile, medtem ko delavci živijo v natrpanih stanovanjih in komaj pridejo skozi mesec.